

Kansanlähetyksen kriisi ja Sanansaattajien ja Kylväjän perustaminen

1960-luku oli intensiivistä aikaa. Kansanlähetyksen kriisissä vuosikymmenen ilmapiirillä, kuuskytlukulaisuudella, oli oma roolinsa siinä missä teologisilla erimielisyyksissä, henkilöristiriidoilla ja mitä suurimmassa määrin rahalla.

Vauhdikkaassa herätyksen hengessä vuonna 1967 perustettu Suomen Evankelisluterilainen Kansanlähetyksen oli vaikeassa kriisissä jo kolme vuotta perustamisensa jälkeen vuonna 1970. Kuusi vuotta toiminut järjestö hajosi vuosina 1973 ja 1974 niin, että useita keskeisiä vaikuttajia erosi sen palveluksesta. Yksi näkyvimmistä kriisin seurauksista oli Kylväjän ja Sanansaattajien perustaminen.

Mistä kriisissä oli kyse ja mikä meni alkuvuosina vikaan? Sitä on tietysti mahdotonta sanoa, mutta joitakin keskeisiä kriisin osa-alueita voidaan hahmotella.

Kansanlähetyksen **kriisi muodostui kolmesta osa-alueesta**, jotka kietoutuivat toisiinsa.

- 1) Jo Kansanlähetyksen perustamisvaiheessa erimielisyyttä oli aiheuttanut **lähetyksen ja kotimaan evankelioimistyön suhde** tuoreessa järjestössä. Näkemuserot siitä, oliko Kansanlähetyksen ensi sijassa lähetyksen järjestö vai pitikö sen panostaa enemmän kotimaantoimintaan, jäivät kytemään noustakseen esiin myöhemmin. Lisäksi ristiriitoja oli vähintään yhtä paljon kahden lähetyksen osaston, Slaavilaislähetyksen osaston ja yleisen ulkolähetyksen osaston, välillä.
- 2) Toisena osa-alueena kriisissä vaikuttivat **henkilöristiriidat**. Vahvat johtajahahmot eivät kyenneet koordinoimaan toimintaa yhdessä, eikä järjestön hallinnollisesta ja hengellisestä johtamisesta päästy yksimielisyyteen Kansanlähetyksen perustamisvaiheessa edes siinä määrin, että järjestölle olisi saatu valittua pääsihteeri yksimielisesti. Tästä seurasi katkeria erimielisyyksiä, ja patoutuneet kaunat purkautuivat kriisivaiheessa.
- 3) Kolmantena seikkana kriisissä vaikutti **raha**. Nuoren järjestön talous ei pysynyt toiminnan alkuvuosien nopeassa kasvuvauhdissa. Järjestö kasvoi hallitsemattomasti: tekemisen into oli kova ja kokonaisuuden koordinointi jäi vähemmälle.

Myös teologisia erimielisyyksiä on pidetty yhtenä syynä Kansanlähetyksen sisäiselle kriisille. Kansanlähetyksessä sen alkuvaiheissa mukana ollut joukko oli hyvin heterogeenista, joten myös teologisissa ja opillisissa kysymyksissä oli erilaisia painotuksia, mutta niitä koskevat erimielisyydet liittyvät ennemminkin henkilöiden välisiin ristiriitoihin. Kriisissä osapuolet syyttelivät toisiaan niin, että käyttivät Jumalaa ja Raamattua lyömäaseinaan.

Järjestön sisäiset vaikeudet johtuivat osin sen toimintaympäristön muutoksesta.

Kuusikymmenlukuun liittynyt kuhiseva, muutoshakuinen, kriittinen yhteiskunnallinen ilmapiiri muuttui 1970-luvulle siirryttäessä. Yhteiskunnalliset taisteluasemat lientyivät hiljalleen, ja muutos söi terää myös Kansanlähetyksen protestihenkisyydeltä. Yhteistä ”maailmallisuuden vihollista” vastaan Kansanlähetyksessä yhteen kootut erilaiset hengelliset, yhteiskunnallista ja kirkollista kehitystä kriittiseen sävyyn arvioineet liikehdinnät menettivät vähitellen ulkopuolelta tulleen yhdistävän tekijän, kun kristillistä arviomaailmaa haastanut kuusikymmenlukulainen radikalismi laantui.

Kansanlähetyksen kriisiä ei voi selittää ainoastaan yhteiskunnallisen ilmapiirin muutoksella.

Voimakkaan kasvun seurauksena järjestö oli jo vuonna 1970 vakavissa taloudellisissa vaikeuksissa, joiden aiheuttamat erimielisyydet kärjistyivät esille myös henkilösuhteisiin liittyviä ristiriitoja ja hengellisiä kysymyksiä koskevia näkemuseroja.

Kriisiin ajautumista on helpompi hahmottaa, kun sitä tarkastelee edellä mainittujen kolmen näkökulman kautta. Vaikka olen eritellyt syitä näin, ei kriisiin vaikuttaneita syitä voi täysin erottaa toisistaan. Kaikki vaikutti kaikkeen ja vaikeudet kumuloituivat.

1 – Lähetytyön ja kotimaan evankelioimistyön suhde järjestössä ja kahden lähetysosaston vaikeudet toimia yhdessä

Työalueiden keskinäisistä suhteista, painotuksista ja niihin käytettävistä taloudellisista satsauksista kiisteltiin Kansanlähetyksen alkuvuosina jatkuvasti. Perustamisvaiheessa Kansanlähetyksestä haluttiin lähetysjärjestö, jollainen siitä tulikin. Siitä haluttiin myös

kotimaassa toimiva evankelioiva järjestö. Siitä tuli myös tällainen, mutta esimerkiksi talouden näkökulmasta kotimaantyö oli jatkuvasti altavastajaan asemassa.

Liikkeen saamat lahjoitukset olivat korvamerkittyjä. Lahjoittaja sai määritellä, millä työalalle lahjoituksensa osoittaa. Lähetystyö sai enemmän lahjoituksia kuin kotimaantyö, eikä kotimaantyölle ei saatu tarpeeksi varoja. Kotimaantyön taloutta rasittivat myös Ryttylän kiinteistöjen remontointi ja toimistohenkilökunnan henkilöstökulut.

Myös kahden ulkolähetysosaston – slaavilaislähetysosaston ja yleisen ulkolähetysosaston – välillä oli hankausta. Idäntyö tuli vastaperustettuun järjestöön tavallaan ulkoapäin, ”sivusta” valmiina pakettina. Idäntyö oli jo alkanut useita vuosia ennen Kansanlähetysosaston perustamista. Per-Olof Malk oli ryhtynyt koordinoimaan sitä Ruotsista Slaviska Missionenilta saamansa mallin ja tuen innoittamana ja muotoillut sille toimivaa konseptia. Sen sijaan, että hän olisi uuden, idäntyöhön keskittyneen lähetysjärjestön, idäntyö liitettiin Kansanlähetysosastoon. Slaavilaislähetysosastoksi vuonna 1968.

Tämän myötä Kansanlähetysosastolla oli kaksi ulkolähetysosastoa: Malkin johtama idäntyö ja Juhani Lindgrenin johtama muu lähetystyö. Se teki asetelmasta hassusti epätasapainoisen, etenkin kun Slaavilaislähetysosasto oli lähtökohtaisesti hyvin itsenäinen ja omalakinen toimija. Osaston taloutta ei kuitenkaan irrotettu Kansanlähetysosaston taloudesta, vaikka Malk olikin toivonut alun perin osastolle omaa tiliä ja omaa rahaliikennettä. Osastolla kuitenkin oli jossain määrin oma hallinto, oma ulkolähetysosastosta erotettu budjetti, oma lehti, omat vuosittaiset valtakunnalliset lähetysjuhlat, omat ympäri Suomea slaavilaislähetystilaisuuksia pitämässä kiertävät työntekijät, ja omat muun järjestön työstä erilliset yhteistyöjärjestöt, joilla vaikuttaa olleen toisenlaiset teologiset painotukset kuin Kansanlähetysosastolla keskimäärin.

Ulkolähetyskentistä Slaavilaislähetysosasto sai kaikesta päätellen ylivoimaisesti eniten lahjoituksia. Se oli kiinnostavaa, jännittävää ja Raamattujen salakuljettajien mediassa saamasta ristiriitaisesta huomiosta huolimatta sangen mediaseksikästä toimintaa. Liikkeen taloudenhoitoon luodun sisäisen verotusperiaatteen mukaan idäntyö rahoitti paitsi omaa toimintaansa myös muuta Kansanlähetysosaston toimintaa, mikä hiersi osaston ja muun Kansanlähetysosaston välejä jatkuvasti.

Per-Olof Malkin olisi periaatteessa pitänyt olla Juhani Lindgrenin alainen ja Slaavilaislähetysosaston toimia yleisen ulkolähetysosaston alaisuudessa. Heti Slaavilaislähetysosaston ensimmäisinä toimintavuosina kävi ilmi, että Malk toteutti näkemyksiään idäntyöstä itsenäisesti ja omatoimisesti. Kansanlähetyksessä ajateltiin yleisesti, että osasto toimi Malkin johdolla itsenäisemmin kuin mitä sen asema olisi edellyttänyt. Esimerkiksi Matti Väisäsen mielestä jo Slaavilaislähetysosastoa perustettaessa järjestön johdon olisi pitänyt nähdä, ettei Malk ollut sen kaltainen persoona, joka olisi sopinut työskentelemään toisten alaisuudessa. Malk tavoitteli idäntyölle jatkuvasti laajempaa itsenäisyyttä, minkä seurauksena toiminta koettiin muiden Kansanlähetysten työntekijöiden keskuudessa jopa uhkaksi perinteiselle ulkolähetystyölle. Idäntyöhön osallistunut keskenään tiivis ydinryhmä jäi aikalaisten kokemuksen perusteella muulle järjestölle etäiseksi. Slaavilaislähetysosaston koettiin integroituvan Kansanlähetysten kokonaisuuteen vain heikosti.

Pian liikkeen sisällä esitettiin kysymys, oliko Slaavilaislähetysosasto ”liike liikkeessä” – ehkä jopa käenpoikanen pikkulinnun pesässä.

Malk kaavaili 70-luvun alussa oman, osin Kansanlähetyksestä erillisen osin yhteisen operaatiokeskuksen perustamista Säämingin opistolle Olavi Ronkaisen ja Martti Haatajan kanssa. Ryttylän lähetyskoulua johtanut Olavi Peltola näki suunnitelmissa vain Malkin pyrkimyksen saada itselleen enemmän valtaa. Hän jopa epäili Malkia, Haatajaa ja Ronkaista lahkolaishengestä, jota hän kertoo olleensa aistivinaan koko Slaavilaislähetysosaston toiminnassa ja ilmapiirissä muutoinkin. Peltola esimerkiksi huomautti happamesti, että idäntyön menestys oli lumonnut paitsi Malkin myös hänen tukijoukkonsa: Richard Wurmbrandin syyskuussa 1970 tekemän jäähallivierailun ja Tampereella keväällä 1971 järjestettyjen Slaavilaislähetyspäivien jälkeen osastolla oli vallinnut merkillinen ”idäntyön huuma”.

Yleisen ulkolähetysosaston ja Slaavilaislähetysosaston vaikea keskinäinen asema henkilöityi väistämättä Malkiin ja Lindgreniin ja heidän näkemyksiinsä. Koska Kansanlähetys oli ottanut idäntyön omakseen sen vuoksi, ettei sitä varten tarvinnut perustaa uutta lähetysjärjestöä vasta perustetun Kansanlähetysten rinnalle, Kansanlähetysten tuli Malkin mielestä sallia laajempi idäntyö kuin mitä se olisi tehnyt, jos sen rinnalla olisi toiminut erillinen idäntyön järjestö.

Idäntyön laajuuden piti Malkin mielestä muotoutua taloudellisten resurssien, työmahdollisuuksien ja työvoiman riittävyyden mukaan.

Ulkolähetysosaston ja Slaavilaislähetysosaston välisestä hankauksesta huolimatta Juhani Lindgren suhtautui idäntyyöhön myönteisesti. Hän näki Neuvostoliiton ja muut itäblokin maat poikkeuksellisena mutta tärkeänä lähetyskenttänä ja antoi tunnustusta Slaavilaislähetysosaston työlle ja aktiivisuudelle. Hänen mielestään Slaavilaislähetysosastolle oli kuitenkin muodostunut nopeasti erityisasema muuhun ulkolähetystyyöhön nähden, mikä ei ollut hyväksi järjestön sisäisen yhteistoiminnan kannalta. Lisäksi hänen ja Malkin välinen esimies–alaissuhde toimi surkeasti, jos ollenkaan. Lindgren ei ollut ilmeisesti juuri lainkaan tietoinen siitä, mitä Slaavilaislähetysosastolla tapahtui. Lähetys sihteeri ei saanut osallistua Slaavilaislähetysosaston kokouksiin, eikä hänen kanssaan neuvoteltu työn suuntaviivoista. Lindgrenillä ei myöskään ollut mahdollisuutta tutustua osaston Kansanlähetysen hallitukselle laatimiin esityksiin ennen niiden jättämistä hallitukselle. Slaavilaislähetys sihteeri ei neuvotellut ulkomaanmatkoistaan esimiehensä kanssa.

Lindgrenin mielestä osasto oli selvässä organisatorisessa epätasapainossa muihin ulkolähetystyyön alueisiin nähden, koska sillä oli suhteellisen itsenäisen aseman lisäksi omat ystävä- ja rukouspiirit, julistustyö, lehti ja valtakunnalliset lähetyspäivät, joita muilla työaloilla ei ollut. Lindgren koki, että idäntyyö oli trendikästä ja viehätti esimerkiksi radiotyössä saatujen näennäisen nopeiden tulosten vuoksi ihmisiä enemmän kuin paikoin jopa jähmeäksi mielletty henkilökohtaiseen kohtaamiseen ja seurakuntien perustamiseen keskittynyt perinteinen lähetystyyö. Lindgren arvioi, että Slaavilaislähetysosasto olisi tullut toimeen vaikka olisi itsenäistynyt omaksi järjestökseen, mikä haluttiin vuonna 1967 välttää.

Lindgren suhtautui varauksella idäntyyön huomiota herättäneisiin ulkomaalaisiin vieraisiin, veli Andreukseen ja Richard Wurmbrandiin. Radioevankelista Earl Pöystin ja ruotsalaisen Slaviska Missionenin linja ja vapaiden suuntien vaikutus siihen olisi pitänyt Lindgrenin mielestä selvittää tarkasti. Hänen mielestään idäntyyön yhteistyökumppaniksi olisi pitänyt etsiä luterilainen järjestö – sellaisia sillä ei ollut.

Lindgren ei kuitenkaan olisi ollut tekemässä Slaavilaislähetysosastosta itsenäistä järjestöä, ei edes itsenäistä osastoa Kansanlähetyskseen, vaikka se olikin toiminut aivan kuin itsenäinen osasto. Hän olisi halunnut integroida idäntyyön paremmin muuhun lähetystyyöhön. Hänen mielestään Slaavilaislähetysosaston oli pysyttävä yhtenä Kansanlähetysen ulkolähetyskenttänä, joka saisi toimia erityissopimuksen mukaan itsenäisemmin julkisuuteen kuulumattoman

salakuljetustoiminnan osalta. Slaavilaislähetysosasto kuitenkin irrotettiin ulkolähetysosaston alaisuudesta erilliseksi pääsihteerin alaiseksi osastoksi vuoden 1972 alusta alkaen.

2 – Henkilöristiriidat

Kansanlähetyksen henkilöstökriisin johtui osin siitä, että järjestössä vaikutti monta voimakasta johtohahmoa, jotka toteuttivat työssään omia näkemyksiään sangen vapaasti liikkeen rönstyilevinä alkuvuosina. Johtajat hallitsivat omia työalojaan siinä määrin vahvasti, että järjestön toiminnan eri osa-alueet henkilöityivät: lähetystyö sai Juhani Lindgrenin kasvot, idäntyö Per-Olof Malkin, ja esimerkiksi tuulispäänä Kansanlähetykseen tullut Martti Haataja puolestaan antoi kasvot maailmoja syleilevälle televisio- ja radiotyölle.

Työtä johtaneen henkilön ja hänen työnsä erottaminen oli aina vain vaikeampaa. Työn arvostelu koettiin henkilöön kohdistuneena ja henkilöön kohdistettu työn arvosteluna. Tämä tulehdutti työalojen välejä niin pahasti, että kriisin ollessa pahimmillaan useimpia keskushenkilöitä vastaan kirjoitettiin syytekirjelmia.

Tilannetta vaikeutti myös nopeasti kasvavan järjestön epäselvä organisaatio. Organisaatiota yritettiin virtaviivaistaa ja toimintamalleja selkeyttää ”pitkän tähtäimen suunnitelmilla”. Toiset pitivät tätä elintärkeänä järjestön tulevaisuuden kannalta. Toiset syyttivät pitkän tähtäimen suunnitelmia siitä, että ne organisoivat liikaa ”Jumalan työtä”, rajoittavat toimintavapautta ja ajavat joidenkin ryhmien etua. Kriisissä ja sen selvittelyssä käytettiin ankaria äänenpainoja. Samalla, kun monitahoiselle ongelmavyyhdyille haluttiin löytää syyllisiä järjestön sisältä, piilotettiin kritiikki ja syyttely hengelliseen puheeseen. Vastuullisia oli hankala löytää ja näiden osoittaminenkin koettiin kiusallisena.

Henkilöristiriitoihin liittyi teologisia erimielisyyksiä, joita on toisinaan korostettu kriisin syinä. Uskoisin kuitenkin, että sinänsä teologialla oli lopulta vain sivurooli kriisissä. Enemmän merkitystä oli sillä, miten Jumalaa ja Raamattua käytettiin aseina toisia vastaan. Kriisivaiheen teki erityisen hankalaksi ja haavoittavaksi se, että osapuolet löivät toisiaan Raamatulla ja loukkasivat syvästi toistensa tunteita ja hengellisiä näkemyksiä ja kokemuksia. Monet maallisetkin asiat tahtoivat hengellistyä, kun ihmiset syyttelivät toisiaan Jumalan työn hankaloittamisesta tai Raamatun lupausten aliarvioimisesta. Asioista suoraan ja oikeilla nimillä

puhumisen sijasta tapahtumat käännettiin jonkinlaiseksi hengelliseksi sodankäynniksi.

Teologialla tämän kanssa oli lopulta vain vähän tekemistä, vaikka Kansanlähetyksessä vaikutti erilaisia teologisia painotuksia.

Kansanlähetyksen määriteltiin järjestöksi, joka korostaa luterilaista tunnustuksellisuutta.

Tunnustuksellisuutta sävyttivät evankelikaaliset korostukset, kuten vaatimus henkilökohtaisesta uskonratkaisusta ja parannuksen tekemisestä. Selkeimmät kriisissä esille nousseet teologiset erot ovat siinä, että evankelioimista korostaneet maallikkojohtajat painottivat herätys- ja pyhityskristillisyyttä. Teologiryhmä puolestaan korosti roseniolaista pietismää, lain ja evankeliumin julistuksesta seuraavaa kääntymystä ja parannuksen tekemistä. Rajalinjat eivät olleet tässäkään selkeitä. Esimerkiksi Per-Olof Malk oli teologi, ja hänen on tästä syystä voitu katsoa kuuluneen niin sanottuun teologipiiriin. Hänen on kuitenkin helppo havaita painottaneen lujaa luottamusta Jumalaan ja Pyhän Hengen toimintaan ja pyhityskristillisiä korostuksia. Hän ja Martti Haataja olivat selvästi ”pyhityskristillisempiä” kuin ”roseniolaisia”. Vain pieni osa Slaavilaislähetyksen yhteistyöjärjestöistä ja kontakteista Itä-Euroopan maissa oli luterilaisia.

Hengellistä retoriikkaa käytettiin myös taloudellisia kysymyksiä käsiteltäessä. Eräässä yhteydessä Malk esimerkiksi huomautti, että Slaavilaislähetyksen henkilökunta koki tilanteensa talousasioissa kestävämmäksi: ”Ei siksi, että etsisimme omaamme, vaan siksi, että olemme vastuussa Herran edessä rahoista, joista emme saa olla vastuussa.” Kiinnostava, ajan hermolla ollut idäntyö sai paljon lahjoituksia, ja osa niistä käytettiin muun Kansanlähetyksen työn tukemiseen. Malkin mielestä idäntyön oli maksumiehen roolissa ja hän vaati, että Kansanlähetyksen vastuulliset toimielimet järjestäisivät sisäisinä siirtoina käytettyjen varojen takaisinmaksun osastolle.

3 – Raha

Nuoren järjestön talous ei pysynyt toiminnan alkuvuosien kasvuvauhdissa. Järjestö lähti nopeaan, ellei jopa hallitsemattomaan kasvuun: tekemisen into oli niin kova, että kokonaisuuden koordinointi jäi vähemmälle. Innovatiivinen joukko lähti kehittämään uusia työaloja, kouluttamaan ja lähettämään lähettejä ja hankkimaan toimitiloja. Pian perustamisen jälkeen Kansanlähetyksen osti Ryttylän kiinteistöt, joita ryhdyttiin remontoimaan ja laajentamaan uusilla

rakennuksilla. Lähetyskenttiä avattiin Afrikkaan ja Japaniin, Euroopassa tehtiin aktiivtyötä – ja vuodesta 1968 alkaen Itä-Euroopan alueella idäntyötä. Järjestöllä oli muutamassa vuodessa kaikkien näiden lisäksi radiotoimintaa, televisiohankkeita (jotka tosin kariutuivat), massiviisia evankelioimistapahtumia, julkaisutoimintaa (kirjoja ja lehtiä), monipuolista julistus-, opetus- ja koulutustoimintaa. Suunniteltiinpa järjestössä jopa vanhainkoteja ja muita hoivalaitoksiakin.

Hallitsemattoman kasvun vuoksi Kansanlähetyksen ensimmäisistä vuosista on vaikea muodostaa johdonmukaista kuvaa. Kansanlähetyksessä tuolloin työskennelleet ovat pohtineet, että kriisi tarvittiin rönsyilemällä laajentuneen toiminnan rauhoittamiseksi. Kriisi pakotti järjestön hillitsemään kasvuaan, organisoimaan toimintaansa ja suunnittelemaan taloutensa järkevästi ja johdonmukaisesti.

Taloudellisia ongelmia ja niihin johtaneita syitä tulkittiin Kansanlähetyksessä monin tavoin. Pääasiassa maallista ja hengellistä ei eroteltu, vaan taloushuoletkin saivat hengellisen selityksen. Monet näkivät vaikeuksissa Jumalan halun hidastaa ihmisten intoa, toiset halusivat syyttää yksilöiden syntisyyttä ja ratkaisuja, joilla oli ”murehdutettu Jumalan mieli”.

Kansanlähetyksen hallitus oli tunnustanut jatkuvasta kulujen kasvusta seuranneen maksuvalmiuskriisin jo vuonna 1970. Väliaikaisena ratkaisuna käyttöön otetun järjestön sisäisen verotusjärjestelmän myötä järjestön muun toiminnan rahoittajaksi joutuminen aiheutti jatkuvasti tyytymättömyyttä Ulkolähetysosastolla ja erityisesti Slaavilaislähetysosastolla. Verotusperiaate hankaloitti työn suunnittelua ja päätöksentekoa, ja talouskysymykset koettelivat entistä enemmän myös järjestön sisäisiä henkilösuhteita. Erityisen epärealistisena taloudellisen tilanteen koki Malk. Koska idäntyöllä ei ollut taloudellisia vaikeuksia, sen tuloja verotettiin muun toiminnan rahoittamiseen. Malkin mielestä idäntyö joutui sijaiskärsijäksi muiden työalojen huonon rahoitustilanteen vuoksi.

Malkin arvion mukaan vuonna 1971 pelkkiä sisäisiä siirtoja osastolta toiselle oli selvittämättä noin 300 000 markkaa ja vuoden 1971 budjetti lisäsi siirtoja 100 000 markalla. Malk kertoi selvittäneensä, että esimerkiksi vuonna 1970 idäntyölle lahjoitetuista yli 150 000 markasta jäi osaston itsensä käytettäväksi alle 30 000 markkaa, eli vain noin 20 prosenttia. Näin rahoitettua toimintaa ja muiden työmuotojen kasvattamista toisten kustannuksella hän piti huonosti suunniteltuna ja epärealistisena. Hän piti käsittämättömänä, että näin jatkettiin, vaikka sisäiset

siirrot oli aluksi tarkoitettu vain väliaikaiseksi ratkaisuksi. Malkin mielestä Kansanlähetyksen hallitus oli ollut alusta alkaen hyvin tietoinen siitä, että Slaavilaislähetyksen varoja käytettiin jatkuvasti muihin tarkoituksiin, mutta se oli antanut siirtymän jatkua vuodesta toiseen puuttumatta siihen vakavasti.

Malk halusi kasvattaa idäntöön budjettia jatkuvasti. Lindgrenin mielestä Slaavilaislähetyksen osasto oli jo saavuttanut tilanteen, ettei sillä edes ollut käyttöä kaikille saamilleen varoille. Myös Matti Väisänen on muistellut tilanteen kehittyneen sellaiseksi, että idäntö sai enemmän lahjoituksia ”kuin se pystyi kunnialla käyttämään”. Selkeiden taloudellisista epäselvyyksistä kertovien lähteiden puuttuessa näyttää siltä, että toiminnasta vastanneet joutuvat sana sanaa vastaan - tilanteeseen.

Vuoden 1971 aikana eri työalojen väliset sisäisten siirtojen määrät saatiin selvitettyä ja päätettiin, että muut työalat maksavat Slaavilaislähetyksen osastolta saamiaan varoja takaisin osastolle.

Takaisinmaksu jaettiin uusien ongelmien välttämiseksi viidelle toimintavuodelle alkaen vuoden 1972 alusta. Maksuvalmiuskriisin koko vakavuuden selvittyä Kansanlähetyksessä ryhdyttiin myös muilta osin perusteellisiin toimiin tilanteen selvittämiseksi ja talouden tasapainottamiseksi.

Vaikeuksista henkilösuhteissa ja vallan ja vastuun jaossa kertoo myös se, miten johtohahmot toimivat tai tempoilivat talouskriisissä. Kansanlähetyksen hallituksen varapuheenjohtaja Per Wallendorf toivoi, että taloustilanne olisi selvitetty avoimesti myös lahjoittajille. Näiltä olisi hänen mielestään pitänyt pyytää anteeksi sitä, että heidän lähetystyölle ja idäntöille lahjoittamiaan varoja olikin käytetty johonkin aivan muuhun. Myös Malk oli monissa yhteyksissä vedonnut rehellisyyteen ja avoimuuteen kristillisenä hyveenä ja vaatinut työn tukijoille totuuden kertomista myös talousvaikeuksista, olihan kyse Jumalan työhön lahjoitetuista varoista. Kuitenkin hän jostain syystä nimenomaisesti kieltäytyi Wallendorfin ehdotuksesta laatia anteeksipyyntö lahjoittajille. Näin siitä huolimatta, että Malk ja Wallendorf olivat sopineet olevansa yksimielisesti anteeksipyyntönsä kannalla.

Rahoituskriisin kulusta ja ratkaisujen etenemisestä on asiakirjojen puuttuessa hyvin hankala muodostaa selkeää kuvaa. Siitäkin huolimatta, että hallitus teki useita päätöksiä taloustilanteen korjaamiseksi, se myös palasi käsittelemään asiaa useita kertoja vuosina 1972–1973. Tärkeintä on ymmärtää, että kaikin puolin sekava ja monimutkainen rahanjaollinen tilanne oli omiaan

vaikeuttamaan jo muutenkin kiristynyttä tilannetta. On vaikea arvioida, mikä asia johti mihinkin, koska kaikki vaikutti kaikkeen. Voi olla, että vaikka talouskysymykset olisikin saatu korjattua ja järjestössä olisi saavutettu kaikkia osapuolia tyydyttävä kompromissi, olivat henkilösuhteet jo päässeet tulehtumaan niin, ettei järjestöä olisi saatu pelastettua hajoamiselta.

Loppu ja alut

Vaikeuksien keskellä työ kuitenkin kasvoi. Esimerkiksi idäntyöhön palkattiin uutta väkeä ja aloitettiin uusia projekteja, perustettiin Itävaltaan uusi toimipiste ja laajennettiin radiotyötä. Samalla myös hankkeita hautautui sekavien tapahtumakulkujen seurauksena, kuten kävi esimerkiksi Martti Haatajan kansainväliseksi, Aasian evankeliontiin tarkoitetulle mediatyölle, kun Haataja lähti ensin Kansanlähetyksestä ja myöhemmin myös Suomesta. Vuoden 1972 kuluessa kävi entistä selvemmäksi, että Malkin kiinnostus kohdistui erityisesti radiotyöhön suljettujen maiden tavoittamiseksi kristillisen lähetystyön keinoin. Kaiken muun Slaavilaislähetysoasastossa osoittamansa aktiivisuuden ohella Malk otti asiakseen hiipumaan päässeeseen Norea Radion toiminnan elvyttämisen Suomessa.

Järjestön taloutta oli ryhdytty vakauttamaan, lähetystyö eteni ja työaloista vastaavien toimenkuvia selkeytettiin vuoden 1973 alussa. Järjestön tilanne oli kokonaisvaltaisemmin niin tulehtunut, ettei siihen löydetty ratkaisua. Kiistat ja henkilöristiriidat jatkuivat neuvotteluista ja ratkaisuyrityksistä huolimatta, ja irtisanoutumiset alkoivat syksyn 1972 ja kevään 1973 aikana ja jatkuivat vielä vuonna 1974.

Juhani Lindgren erosi Kansanlähetyksen palveluksesta kesäkuussa 1973, hallituksen taivutteluista huolimatta. Hän koki kasvavaa sisäistä ”vieraudentuntoa” järjestöä kohtaan. Vieraantumista hänelle aiheuttivat järjestön tulehtuneet henkilösuhteet. Kansanlähetyksen valtarakennetta hän piti liian heterogeenisena ja hänen oli vaikea toimia ilmapiirissä, jossa johtavissa asemassa olevat suhtautuivat kielteisesti hänen ystäväänsä Olavi Peltolaan ja ”taustajärjestöön” Ylioppilaslähetykseen sekä näiden teologiseen linjaan. Lindgrenin johti eroon myös henkilökohtaisen toimintavapauden kaventuminen. Ulkolähetyksen asema ei hänen mielestään ollut tyydyttävä, vaan se joutui jatkuvasti taistelemaan olemassaolostaan järjestössä. Tilannetta hankaloitti koordinoinnin puute ulkolähetyksen ja idäntyön välillä.

Lindgren näki ongelmallisena myös Kansanlähetyksen ylimmän johdon suhtautumisen Martti Haatajaan, jonka tulkittiin aiheuttaneen vain järjestötason ongelmia, vaikka Lindgrenin mielestä myös Haatajan edustama kristillisen opin tulkinta oli ollut ongelmallinen. Häntä huoletti, ettei edes Haatajan erottamisen yhteydessä ollut keskusteltu tarpeeksi vakavasti miehen ”korkeajännitteistä” pyhityskäsityksestä. Hän kyselikin, eikö Haatajaa vastaan todella ollut kritiikkiä opillisissa asioissa, vai eikö sitä vain uskallettu sanoa ääneen. Lindgrenin mielestä Kansanlähetystä olisi tullut ohjata teologisesti luterilaisen pietismin suuntaan ja vahvistamaan luterilaista ja roseniolaista herätyskristillisyyttä.

Per-Olof Malk jätti eropyyntönsä Lindgrenin jälkeen mutta erosi tehtävistään aiemmin, helmikuussa 1973. Eronsa keskeisimmäksi syyksi hän nosti edelleen järjestön taloudenhoidon, Kansanlähetyksen vallanpitäjät ja vallankäytön sekä lähetystyön aseman järjestössä. Näitä kaikkia hän piti ongelmallisina. Ongelmallisena hän näki myös ”totuuden aseman” käydyissä keskusteluissa ja järjestön jakamassa informaatiossa. Muita eroonsa johtaneita syitä Malk ei eritellyt tarkemmin, mutta talouskysymykseen hän pureutui sitäkin perusteellisemmin. Hän ei tuntunut pääsevän yli siitä, että Slaavilaislähetyksosastolle lahjoitettuja varoja käytettiin muihin tarkoituksiin. Ilmeisesti Malk ei ollut tyytyväinen Kansanlähetyksen hallituksen taloudenhoidossa tekemiin korjausliikkeisiin. Hänen mielestään osasto joutui ”taloudellisten väärinkäytösten uhriksi” toiminnan alusta lähtien. Malkin mielestä taloustilanteen korjaamiseksi tehdyistä päätöksistä vastanneet suorastaan valehtelivat halutessaan ensin vaieta siitä, että idäntyölle lahjoitettuja varoja käytettiin muuhun järjestön työhön. Malk kuulosti katkeralta huomauttaessaan, että Kansanlähetyksen johto oli nyt hänen eronsa yhteydessä ottanut asian uudelleen esille ja väittänyt, että varoja oli käytetty ”epähuomiolla” muuhun kuin Slaavilaislähetyksosaston toiminnan rahoittamiseen. Malkin mielestä olikin ”uhraajia halventavaa hyväksikäyttämistä”, että näiden annettiin hänen eronsa jälkeen ymmärtää, etteivät osastolle lahjoitetut varat riittäneet työn rahoittamiseen ja esimerkiksi Itävallan työpisteen ylläpitämiseen. Idäntyön tukijoita oli Malkin tietämän mukaan lähestytty kirjeellä, jossa näille oli kerrottu, että Kansanlähetyks joutui luopumaan vähintään yhdestä radio-ohjelmasta riittämättömien varojen vuoksi. Malk huomautti, että hänen irtisanoutuessaan Kansanlähetyksestä kaikki Slaavilaislähetyksosaston vastuulla olleet ohjelmat oli maksettu etukäteen pitkälle syksyyn, osa jopa vuoden loppuun asti.

Lindgrenin ja Malkin eroperusteiden tultua julki nämä huomasivat, että he olivat samaa mieltä esimerkiksi Kansanlähetyksen vallankäytöstä ja lähetystyön asemasta järjestössä. Huomio vaikuttaa lähentäneen Malkia ja Lindgreniä toisiinsa, ja molemmat ovat kertoneet, että kevään 1973 aikana jännitys heidän väliltään poistui. Havaittuaan olevansa jokseenkin samaa mieltä asioista Lindgren ja Malk katsoivat tehneensä oikean ratkaisun päättäessään irtisanoutua Kansanlähetyksestä.

Slaavilaislähetyksosaston henkilökunnan läheisistä väleistä seurasi se, että hetimiten Per-Olof Malkin eroaikojen tultua yleiseen tietoon valtaosa osaston henkilökunnasta erosi yksi toisensa jälkeen järjestön palveluksesta vuoden 1973 kuluessa. Slaavilaislähetyksosaston toiminta lähti myös muilta osin rapistumaan Malkin eron myötä. Pian sen jälkeen, kun Per-Olof Malk oli eronnut Kansanlähetyksen palveluksesta helmikuun lopussa 1973, hän sairastui keuhkokuumeeseen, mikä pakotti hänet vuoteeseen useammaksi viikoksi. Toivuttuaan keuhkokuumeesta hän oli otteissaan tuttuun tapaan rivakka. Hän ryhtyi pian jatkamaan läheiseksi kokemaansa radiotyötä ja perusti Radiolähetyksjärjestö Sanansaattajat jo kesäkuussa 1973. Järjestö otti haltuunsa Slaavilaislähetyksosaston perustaman Itävallan työpisteen, jossa työskenteli radioevankelista Earl Pöysti. Uusi radiotyöhön keskittynyt järjestö aloitti toimintansa tekemällä tavoitettavaa työtä jugoslaavisiirtolaisten parissa ja tukemalla Earl Pöystin toimittamia radio-ohjelmia.

Myös Juhani Lindgrenin perässä Kansanlähetyksestä erosi runsaasti lähetystyöntekijöitä. Tämä ryhmä kävi tunnustelevia neuvotteluja Suomen Lähetysseuran kanssa mahdollisuudesta siirtyä SLS:n palvelukseen. Sekä Lindgrenin että lähettien halu säilyttää itsenäisyys voitti, ja Lindgren perusti uuden lähetysjärjestön, Lähetysyhdistys Kylväjän maaliskuussa 1974.

Kansanlähetyksestä eronneita lähettejä siirtyi Kylväjän palvelukseen.

Malk on kertonut, että jälkeinpäin hän koki, että osin kevään 1973 sairastelu, osin Kansanlähetyksessä koettu kriisi sysäsivät hänet teologiseen ja hengelliseen murrokseen. Entinen voimakkaasti pyhitystä ja rohkeaa luottamista Pyhän Hengen toimintaan painottanut hengellisyys vaihtui maltillisempaan suuntaan. Malk, Lindgren ja Olavi Peltola kokivat lähentyneensä toisiaan teologisessa ajattelussa. Kaikki kolme ovat todenneet, että kolmikosta muodostuikin sittemmin läheiset ystävät, jotka tapasivat keskustelujen merkeissä.

Lähetysosastojen henkilökuntien ero Malkin ja Lindgrenin vanavedessä kertoo vahvoista ja karismaattisista johtajista, joilla oli oma vankkumaton kannattajakuntansa, joka oli valmis jättämään työnsä seuratakseen johtajaansa.